

Fekete Soma - Széchenyi István Gimnázium, Sopron

Érettségi után úgy gondoltam, megérdemlem, hogy egyik kedvenc időtöltésemnek, a túrázásnak hódoljak. Bár főleg úttalan utakon szoktam járni az erdőt, mégis vásároltam egy térképet a Soproni-hegységről. Mikor otthon tüzetesebben belemélyedtem, Brennbergbánya környékén érdekes jeleket fedeztem fel. Ezek a bányászok jelképére, az ékből és kalapácsból álló bányászkeresztre hasonlítottak, csak éppen fejtetőre állítva. Azt már korábban is tudtam, hogy Brennbergbánya nevében nem véletlenül szerepel a bánya szó. Mivel a bányászat már korábban is érdekelt, úgy gondoltam, utánanézek ennek a témának, hátha kikerekedik belőle egy pályázat. Végül annyi ismeretanyagra tettem szert, hogy eldöntöttem: belevágok! Első lépésként felkerestem tavalyról jól bevált témavezetőmet. Mivel nemcsak pályázni, hanem néha kirándulni is szoktunk együtt, úgy határoztunk, először bejárjuk a terepet. Ez a Soprontól néhány kilométernyire fekvő táj már az Alpokalja, itt található a környék legmagasabb pontja egészen az osztrák határ mellett (Magasbérc, 557 m). Szépségét érintetlenségének is köszönheti, mivel egészen a rendszerváltásig a vasfüggöny részét képezte. Ebben az időszakban csak engedéllyel lehetett bejutni a határsávba. Így Brennberg teljesen elszigetelődött, a bányászatnak köszönhető hajdani magas életszínvonal hanyatlásnak indult. (Például a vizet is csak két éve vezették be.)

Az Alpok hegyszerkezetét keleten a lánzséri törésvonal¹ határolja, még keletebbre a pannóniai rétegek alá süllyednek. Közülük mint kristályos hegysziget emelkedik ki Brennberg. A brennbergi szénréteg a kristályos pala mint alapkőzet által alkotott medencében fekszik. A medence nyugat felé zárt, ugyanis az alapkőzet Ó-Brennbergnél a felszínre jön, és ott is marad Sopronig, ahol ismét lesüllyed. Észak felé egészen elvékonyodik a szénréteg. Északnyugat-délkelet és északkelet-délnyugat csapásirányú vetők táblákra osztják, ezért tagolt, lencsés szerkezetű. Mivel a vetők² sűrűn lépnek fel, a tekintélyes elvetési magasságok és a fedőrétegek laza szerkezetéből eredő nagy nyomás a bányászatnak nagy gondokat okozott. A brennbergi széntelepek, amelyek a harmadidőszakban keletkeztek, neogén rétegekben vannak.

Az alsó rétegek közvetlenül a csillámpalába hajló alapkőzetre települtek. A széntelepés rétegek vastagsága 15-30 méter. A brennbergi szén 5000 kalóriás fűtőértékével a legjobb minőségű barnakőszénnek számított.

Az első kört Becher Nándor úr vezetésével tettük meg Brennberg körül. Azért kértük segítségét, mert lelkes őslakosként már két könyvet is írt Brennbergbányáról, és számunkra is ő világította meg Brennberg valódi nagyságát. Többek között azt is megtudtuk, hogy a fejre állított bányászkereszt nem nyomdahiba, hanem a bezárt aknák jele. Ez látható a néhai Új-Hermes-akna³ lejárataánál elhelyezett emlékkövön is, ami kirándulásunk egyik állomása volt. Az Új-Hermes-aknát (470 m tengerszint felett) 1927-ben kezdték el mélyíteni, a régi Hermes-aknától 400 méterre. 1929-re már elérték a tervezett 380 méter mélységet, csak ezt követően kezdték el a szén bányászatát. Emellett második behúzóként⁴ is szolgált a közeli, művelés alatt álló szénmezők jobb légellátása érdekében. 1949 szeptemberében omlás következett be, ugyanazon ok miatt, mint a Sopron-aknában, de ez a csuszamlás csak az aknakoszorúkat törte össze. A felújításkor, 1951-ben 40 m-t mélyítettek rajta, és egyúttal az aknát ki is falazták téglával. 1952-ben zárták be, tehát az utolsó pillanatig üzemelt. Idővel az

Írta: Adminisztrátor

2017. július 27. csütörtök -

aknanyílás vízzel töltődött fel, ezzel a közeli lakótelepet tette veszélyessé. 1997-ben töltötték fel teljesen törmelékkel, ekkor helyezték el az emlékkövet is.

Brennbergből elindulva utunk először az erőmű mellett vezetett el, ahol ma már csak egy melléképület áll emlékeztetőül. 1913-ban a bányaüzem az Urikány-Zsilvölgy Rt.-nek a tulajdonába került. Az új tulajdonos első dolga a brennbergi erőmű megépítése volt, mely 110 voltos áramot termelt a bányák korszerűsítése, villanyosítása érdekében. Az erőműben két széntüzelésű kazán állította elő a gőzt a turbinák, illetve generátorok számára. Az összes akna szállító gőzgépét leszerelték, és ezek szállító-, vízkiemelő és szellőző-berendezését az erőmű látta el villamos energiával. Attól kezdve árammal működött a bányavilágítás is. A karbidlámpa5 azonban továbbra is használatban maradt.

Az erőmű közelében működött a téглаégető üzem.

Az első brennbergi település létrehozása idején a bányászok embertelen és primitív körülmények között éltek. Kezdetben a munkások faviskókban laktak, de a téглаégető már a jobb életszínvonalat biztosító téglaházak építését is lehetővé tette. 1784-ben mikor a téглаégető üzemet létrehozták ? léptek a nyomortanyák helyébe az újonnan épült bányászlakások és -telepek.

Az erőmű szomszédságában alakították ki a tragikus végzetű Sopron-aknát. Eme, a városunkról elnevezett akna mélyítése 1884-1889 között indult meg, mintegy 320 m mélységig hatoltak a föld mélyébe, 13 négyzetméteres szelvénnel. Szállítóberendezését gőzgép működtette. A gőzt nyolc kazán szolgáltatta. Ez az akna korának legnagyobb szabású és legmodernebb bányászati létesítménye volt. A Sopron-akna a Hermes-akna körüli szénmező szállítóaknájául6 szolgált. Kasos7 szállítással működött, 4 csille fért egy kasba. 1892-ben a Sopron-aknában tűz ütött ki. Egy bányász rekedt lent, akinek megmentésére öt aknavájár ereszkedett le. Sajnálatos módon mind a hatan szén-monoxid-mérgezésben meghaltak. Ők a brennbergi temetőben vannak eltemetve, közös sírban.

1920-ban összeomlott a Sopron-akna. Ezt a szivárgó víz okozta, amely lassan kimosta az aknakoszorú8 körül a kőzetet, így egy üreg keletkezett, amely felett bekövetkezett csuszamlás az aknatornyot ? minden berendezésével együtt ? eltüntette a mélybe. Akkor a bányaüzem teljesen megbénult, mert elvesztette a szállító- és egyben behúzóaknáját.

Felkapaszkodva a környék legmagasabb hegyére, elértük a Szent István-akna helyén felállított, fafaragással készült emlékművet.

Az egykori Szent István-akna tornya Brennbergbánya legmagasabb pontján, az 557 méteres Magasbércen állt. 1939-1941 között mélyítették le, ez volt az utolsó akna. A mélyítésre a Henrich, Frölich és Klüpfel aknamélyítő cég kapott megbízást. 1938 végén felvonultak és elvégezték az előkészítő munkákat, többek között egy 3 kilométeres út építését. A tényleges mélyítés 1939. február 1-jétől 1941. február 28-ig tartott. Az akna 568 méterig kavics- és homokrétegben haladt, 581 méternél érte el a széntelepet, és 625 méternél az akna talpszintjét. Ezzel a mélységével nemcsak Brennberg, hanem egyúttal hazánk legmélyebb aknája is. Téglafalazattal biztosították, amelynek vastagsága általában 25-50 cm, de a telep fölötti, nagyobb nyomású szakaszon 75 cm. A fejtéshez nehéz fejtőkalapácsokat9 és minimális robbanóanyagot használtak. Ebben a mélységben már 30-35 °C-os hőmérséklet uralkodott. A bányászok gyakran szinte meztelenül dolgoztak. 1952-ben, amikor a bánya leállt, az aknatornyot és a gazdasági épületeit lebontották. Lejáratát teljesen feltöltötték törmelékkel. 2000-ben avattak a lejárat helyén egy emlékművet.

Amikor rákérdeztünk, hogy ez ? tehát az emlékművek ? minden, ami az aknákból maradt, Becher úr elmondta, hogy magyar részen az összes bányalejáratot feltöltötték, és minden

aknatornyot lebontottak. Ha azonban kicsit tovább sétálunk, egészen az osztrák határig, akkor átkukkantva a szomszédba, megláthatjuk az egyetlen fennmaradt aknatornyot, ami annak idején az Ilona (Helen)-aknához tartozott.

Természetesen tovább sétáltunk! Becher úr ismertségének köszönhetően átengedtek minket a zöldhatáron, és a fák mögött már meg is pillantottuk a tornyot. Messziről nem látszott rajta semmi különös, de közelebb érve már kirajzolódott a homlokzaton a bányászkereszt. A kapu pedig tárva-nyitva! Egy hatalmas plakát az épület avatására invitálta a népeket. (Semmi kétség, ott a helyünk!) Kezdetben nem tudtuk mire vélni a dolgot, de később kiderült, hogy a torony magánkézbe került.

Az Ilona-aknát 1886-ban mélyítették le 380 méter mélységig. 1903-ban adták át a brennbergi bányaigazgatóságnak. Ettől kezdve indult be a rendszeres szénbányászat, mely egészen 1930-ig folyt. Utána csak légaknának használták. A II. világháború elején a gépi berendezéseit leszerelték, és az aknát víz alá engedték. A műszaki zár elkészülte után gazdátlan maradt. A brennbergi bányaüzem leállítással az aknák szállítótornyait lebontották. Azonban ennek tornyát egy bécsi vállalkozó megmentette, azzal a céllal, hogy emlékművé alakítja át. A járatot feltöltötte, az aknatornyot felújította. Így lett az osztrák területen fekvő Ilona-aknából szabadtéri múzeum. Ez az egyedüli megmaradt bányatorony, mely tanúskodik arról, hogy ezen a területen egykor virágzó szénbányászat folyt.

Senki nem állított azonban emléket például a Borbála-aknának. A faluba érkező látogatóban fel sem merül, hogy egy gyümölcsfákkal tarkított kis kertecske rejti ennek az aknának a lejárátát (amelyet természetesen feltöltöttek).

1884-ben kezdték el mélyíteni, mint a Hermes-akna kihúzó légaknáját. 268 méter mélységig jutottak. Az alsó szakaszt téglafalazattal biztosították. A Hermes-akna mellett összeköttetésben állt az Ilona-aknával is. Az 1940-es évek elején szerepe és a bányaműveletekkel való összeköttetése megszűnt. A továbbiakban csak ipari víz kiemelésére szolgált. Azonban a II. világháború végén fontos szerephez jutott. A menekülő Szálasi-kormány erre hagyta el az országot, magukkal víve az ország kincseit, többek között a magyar koronát. Ezeket brennbergi tartózkodásuk idején ebben az aknában rejtették el. Innen nem messze vájták a hegybe azt a bunkert, mely Szálasi védelmére szolgált.

Az egykori Borbála-akna mellett építették fel a bányászfürdőt, orvosi és fogorvosi rendelőt. Ezeket az épületeket még ma is használják (a rendelőt céljának megfelelően).

Az első helyben lakó bányaorvosnak, dr. Goldmann Hugónak kiemelkedő érdemei voltak a Brennbergben népbetegségnek számító bányászszászály leküzdésében. Ezt egy fonalszerű bélféreg okozza, bélvérzéssel és toxikus ártalmakkal jár együtt, amelyek munkaképtelenné teszik a beteget. Ez az eredetileg trópusi élősködő a bányában, a meleg, nedves helyeken? ahová az emberi ürülékkel kerül? tenyészik, és a bőrön, valamint a szájon át jut a szervezetbe. Életmentő újítása a hordozható bánya-WC bevezetése. Kötelező használata higiénikusabb körülményeket teremtett.

Lesétálva a falu központjába, szeretnénk volna benézni a templomba, ez azonban sajnos zárva volt, így legközelebb is visszajöttünk ide. Csak a templom pincéjébe jutottunk be, ahol a falu immáron egyetlen kocsmája (!!!) üzemel. Itt búcsúztunk el idegenvezetőnktől.

A vallás és a bányászok naponta veszélyeztetett élete szorosan egybefonódott az idők folyamán. Kezdetben azonban sokáig nem volt lehetősége arra a településnek, hogy saját temploma lehessen, ezért egészen 1930-ig a közeli, ágfalvi hitközséghez tartoztak. 1864-ben tartották a bánya faluban az első misét az újonnan felépített iskolában. A helyi lakosság kérésére és adományából 1928 és 1930 között épült fel a Füredi Oszkár által tervezett

bányásztemplom. Belsejét, mennyezetét is a bányavágatokat biztosító ácsolatokra emlékeztető faburkolattal látták el.

A társadalmi élet fő színtere azonban a négy kocsmá volt, amelyek egyike Kaszinó néven maradt meg a brennbergiek emlékezetében. Itt jöttek össze szabad idejükben a bányászok kártyázni, beszélgetni, a szénport leöblögetni.

Második túránkat a néhai Rudolf-akna gépházában berendezett bányászmúzeumban kezdtük. A múzeum őre egykor maga is bányász volt, így sok értékes információval gazdagodtunk. Tőle próbáltunk választ kapni a bányászattal kapcsolatos technikai kérdésekre is.

Az akna fontos szerepet játszott a szénbányászat történetében. Itt helyezték üzembe az első szállításra használt gőzgépet (feltehetően 1840-ben). Ez a 12 lóerős gőzgép egyúttal a vízemelés célját is szolgálta. A gőzgéppel hajtott dobos aknaszállító gép köteleinek kivezetésére szolgáló két kis ablakocska még ma is látható a gépházon.

A fenyegetően közeledő zivatar ellenére folytattuk felfedező utunkat, amelynek következő célja a bányásztemető volt. Ha valaki véletlenül nem venné észre a bejárat feletti feliratot, akkor is kitalálná a sírkövekre vésett bányászkeresztekből, hogy hol jár.

Kezdetben Brennberg az ágfalvi egyházközséghez tartozott, ezért sokáig a halottakat is Ágfalván temették. 1873 sorsfordító dátum volt Brennberg életében: a kolerajárvány elérte az országnak ezt a szegletét is. 2 hét alatt 120-an haltak meg, de a fertőzött holttesteket Ágfalva nem fogadta be. Ekkor hozták létre a ma is látható bányásztemetőt.

Egy település temetője sok mindenről árulkodik. A sírkövek feliratait olvasván feltűnik, sokféle nemzet fia nyugszanak itt. Brennbergbánya lakosságának összetételét a sokszínűség jellemezte és jellemzi mind a mai napig. Mivel Brennberg volt az első szénbánya Magyarországon, ezért a szakembereket külföldről kellett betelepíteni. Ma a települést alkotó szétszórta bányásztelepeken közel 1400 lakos él, ezek 2 százaléka magyar, 70 százaléka német

ajkú és 28 százaléka egyéb (román, szlovák, cseh, lengyel, morva, horvát).

Sajnos, az eső meghiúsította ezen túránk folytatását.

Mivel a térkép feltüntette a Brennberget Ágfalvával összekötő vasút nyomvonalát, ezért elhatároztuk, hogy bejárjuk ezt a vidéket, hátha találunk a régi vasútra utaló jelet. Kirándulásunk ? az irodalom alapján ? Brennbergből, az egykori szénosztályozó helyéről indult.

A szénbányászat kezdetén az osztályozás abból állt, hogy csak a darabos és kockaszenet szállították ki a bányából, a port és a kisebb darabokat a helyszínen hagyták. Ezt követte a kézi rostálás. Az első komolyabb osztályozót a Hermes-aknánál állították fel, itt már gőzgéppel hajtott rostákkal osztották hat osztályba a szenet. 1924-ben az iparvasút mellett épült egy új szénosztályozó, öt vagon szén/óra válogatási teljesítménnyel. A magas szénosztályozó épületet egy 100 méter hosszú vasbeton híd kötötte össze a Borbála-akna külső szintjével, az Ilona-akna kötélpályájával és a Szt. István-akna függő kötélpályájával. A szénbánya leállítása után 40 évvel, 1996-ban a szénosztályozó betonszerkezetét és a vasbeton hidat lerobbantották, a lakosság véleményével szembeállva. A szénosztályozó alsó részét egy 200 köbméter úrtartalmú vasbeton bunker alkotta, melyből vagonba és csillébe egyaránt lehetett önteni.

A sínek ugyan már nincsenek meg, de a pálya vezetése jól kirajzolódik (a szénporral keveredett föld határozottan elüt a környező erdei talajtól). Azt tudtuk, hogy a Rák-patak felett átívelő, westernfilmekbe illő hidat már hiába is keressük. Helyette egy völgyelzáró gáton vezetett át utunk, amely tóvá duzzasztja a kis patakot. A régi leírás szerint a hídról egyből egy alagútba futott be a vonat. Az alagút feletti hegyből már csak egy átvágás maradt, és itt leltük fel az egyetlen, a múltra emlékeztető jelet. Ez az alagút bejáratának része volt. (Az elvitt földet a gát megépítéséhez használták.) Innen ? egy meredek lejtőn lefutva ? kapcsolódott be a pálya az

Ágfalva-Bécsújhely vasútvonalhoz.

A Brennbergbánya üzemét mindig szállítási gondok nehezítették, mivel távol esett a fő forgalmi úttól. Kezdetben a nagy fogyasztóhelyekre (Bécsújhely, Bécs, a félszerfalvi és a cínfalvi cukorgyár) szekérrel szállították a szenet. Ennek díja azonban tetemesen megnövelte a fogyasztóhelyen a szén árát. Ezért tervezte 1794-ben, a bányát akkor bérlő Cs. kir. Csatorna- és Bányatársaság, hogy a Bécset Győrrel összekötő csatornát Bécsújhelyen és Sopronon keresztül építteti meg, amelyből Brennbergbe kiágazást ásat. A nagy jelentőségű terv, amelyre egész Európa felfigyelt, a brennbergi szénnek olcsó szállítási utat, Bécsnek olcsó tüzelési alapanyagot nyújtott volna. A csatornának azonban csak egy töredéke készült el a magyar határig, mert a magyar feudális nagybirtokosok földjeiket féltve az építkezést megállították. A csatorna szállítószerepét az 1847-ben megnyílt sopron-bécsújhelyi ún. déli vasút vette át. A bánya bérlője ebben az időben lovag Drasche Henrik volt. Ő döntött a szekérfuvarnál korszerűbb és gazdaságosabb vasút megépítéséről, amely 1868-69-ben készült el Brennberg és a déli vasút Ágfalva állomása között. A 790 mm-es, keskeny vágányú nyompálya kezdetben csak lóvontatásra volt berendezkedve. A vasút vonalát amely 7,2 km hosszú volt, úgy vezették, hogy a terep adta előnyöket jól kihasználhassák, ezért éles ívekkel követték a völgyek hajlatait. A lóvontatású üzem érdekessége volt, hogy itt a lovakat csak a felfele vontatáshoz használták. Völgymenetben a bányából elindított, szénrel teli csillevonatok szabadon gurultak le a lejtőn, sebességüket kézfékkal szabályozták. A lejtő aljától, ahol kitérőhely és istálló épült, az ágfalvi állomáson levő szénrakodóig aztán lovak húzták a szerelvényt. Az egyvágányú pályán a le-felhaladó vonatok keresztezésére a pályába öt kitérőhelyet építettek, ahova a felfele vontatott vonatok beállhattak, míg a bányából lefele eresztett szerelvények lefutottak. A lovak azonban a pálya legnehezebb szakaszán még előfogatokkal is alig bírták a vontatást. Ezért a legnagyobb emelkedőn egy kétvágányú siklót építettek. Az emelkedő tetején felállított csörlőszerkezet lehetővé tette, hogy a lefele haladó rakott csillék felhúzzák a kötel másik végéhez kapcsolt üresek. A korszerűsítés következő lépcsője a gőzmozdony bevezetése volt a sikló és a bánya között 1875-ben. Azonban a legmeredekebb szakaszon a mozdony sem tudta felvontatni a csilléket, így azokat is a sikló kötelére kapcsolták. Személyszállításra sosem használták. A bánya megszüntetése után a síneket felszedték, így a Brennbergbányával együtt vasútja is már csak a múlté.

A terepen történt ismeretszerzést a szakirodalomban történő elmélyedés követte. Személyes élményeim után a könyvekben talált főleg a bánya fejlődésével kapcsolatos néhány fontos gondolatról szeretnék még szólni.

A település neve szorosan összekapcsolódik a szén felfedezésének körülményeivel. A monda szerint egy, állatait legeltető pásztor tüzet rakott a hegyoldalon. Mikor másnap visszatért, a tűz még mindig égett, sőt egyre jobban lobogott. A német ajkú pásztor riadtan szaladt segítségért, miközben azt kiabálta: ?Der Berg brennt!?(Ég a hegy!) A mai név a brennende Berg=égő hegy rövidülése.

Annyi bizonyos, hogy az első magyar szénbányász Rieder János szegkovács volt. Mivel munkája sok tüzelőanyagot kívánt, és a szenet már ismerte hazájából, Németországból, 1753-ban megkezdte a kibúvásokon a szén bányászatát.

A széntelep felfedezése utáni években még nem alakult ki a rendszeres, illetve szakszerű bányaművelés. A szenet a kibúvásokon vagy azok közelében bányászták. Kis aknácskákat legfeljebb kutatás céljára mélyítettek, és a fejtést a széntelepnek a felszínhez legközelebb eső részén kezdték meg. Az ilyen fejtések során azonban hamarosan jelentkeztek a bányászatot nehezítő körülmények: a mély munkagödörből a szén kiszállítása igen munkaigényessé vált, és

a gödörben összegyűlő csapadék és talajvíz elvezetése sem volt megoldva. Az ily módon termelt szenet kis aknácskákon, függőleges döntőgurítókon adták le a tárhoz¹¹ (Riesen-táró) csatlakozó vájatokba, és a tárón szállították a külszínre.

A korabeli térképek szerint a régi külfejtési gödörből indított Ferdinándi-táró volt az első föld alatti bányászati létesítmény. Egy 1825-ből fennmaradt bányatérképen már 14 aknanyílás látható. Ezek mélysége 5 és 25 méter közötti volt. A fejtett szénréteg vastagsága pedig 20-30 méter. Az 1853-ból fennmaradt bányatérképen (sajnos) már csak a föld alatti bányaterek láthatók. Ebben az évben mélyítették az 56 méter mély Josefi-aknát, valamint a közelében levő Franz Josef-aknát és már előkészítés alatt állt a hegy túloldalán a Stefani-akna. A bánya állandóan terjeszkedik, 1848-ig nagyjából lefejtí a Maschinhaus körül elterülő tojásdad alakú plató szénkincsét.

Az 1850-es években a tárószállítás helyébe az aknaszállítás¹² lépett. A kezdeti 10-15 méter mély aknákból 30-40 literes vassbödönrel húzták fel a szenet, emberi erővel. Az aknák kézi járgányosak voltak. Ezt hamarosan felváltotta a lovas járgány. A befogott ló körben járásával húzták fel a szenet, majd liftet is húztak állati erővel. Az aknát végig faácsolással biztosították, mindkét oldalán egy-egy vezérlőgerenda volt elhelyezve.

A fejlődő és nehezedő bányászás a művelés műszaki fejlesztését is megkívánta. 1836-ban bevezették a vassíneken való mélyszinti és külszíni szállítást.

A Riesen-táró szintjére mélyített aknának is a szállításban volt szerepe. Előbb mint járgányos akna, később mint Rudolf-akna az akkori akna fő szállítója volt, ahol 1840-ben üzembe helyezték az első gőzüzemű aknaszállító gépet.

1857-ben lett a bánya bérloje lovag Drasche Henrik. A bánya ekkor élte fénykorát. Bérleti ideje alatt nyitják meg a 88 m mély Erzsébet-aknát, ami nagy ugrást jelentett a mélység szempontjából és ezért szállítási újításokat igényelt. Ezzel a bányával a termelés áttért a Rammel-árokra, az egyre értékesebb és mélyebb telepekre.

1880-tól kezdve a művelésbe vonható szénvagyon rohamosan csökkent; a brennbergi szénbányászat legnagyobb krízise következett be. A további széntelepek felfedezéséhez mélyfúrásokat végeztek, ám ezek sem hoztak eredményt. Később kiderült, hogy a fúrási adatokat helytelenül értelmezték. Szerencsére az ekkori üzemvezető, Hamberger József 1880-1882 között egy ilyen fúrás közelében kutatóaknát mélyített, és 310 méteres mélységben 12-14 méter vastag széntelepet talált.

Az akna alsó 50 métere nagy nyomásban volt, ezért az éjszakai műszakot az akna fenntartására kellett fordítani, mert folyamatosan ki kellett cserélni a tárnákat biztosító ácsolatokat. Az akna mélyítésének során az országban először itt alkalmaztak bányatelefont, amely a bányaigazgatósággal kötötte össze az aknát.

Ebből a kutatóaknából lett a Hermes-akna, amelynek mindössze 6 négyzetméternyi szelvényén tárták fel a teljes 1,6 millió tonnás szénvagyont és 1889-ig ez szolgált szállítóaknául is. A szállítást egy 100 lóerős gőzgéppel és két 3,8 mázsát befogadó bödönrel oldották meg.

1885-től pedig egy légvitlát¹³ és ennek működtetésére egy kompresszort helyeztek üzembe. Ekkor használtak először sűrített levegőt. Víztelenítésre a bödönök aljára erősített 560 literes edények szolgáltak. Az egyikjáratú bánya szellőztetését egy csőventilátor biztosította. Szükség volt tehát egy légaknára¹⁴ illetve egy szállítóaknára. (A légaknából lett a későbbi Borbála-akna, a szállítóaknából meg a Sopron-akna.) Ez a három akna egységes rendszerbe fogva, közösen működtetve, hatalmas szállító- és légvágataikat tekintve a brennbergi bányászat történetének legjelentősebb objektuma lett. 1889-ben leégett a Hermes-akna. Később újraindították, de 1907-ben végleg bezárták. Ez az időszak a bánya életének egy hosszabb, nyugodt periódusa

Írta: Adminisztrátor

2017. július 27. csütörtök -

volt.

A XX. század elején a bányában nem volt látványos gazdasági fejlődés, leszámítva a villamos erőmű üzembe állítását.

A 20-as évek végén mélyítették a 371 méter mély Új-Hermes-aknát, amellyel a Hermes-hegy nyugati szénmezejét fejtették le. Az utolsó nagy beruházás a Szent István-akna volt.

Ami a bányaművelést illeti, kezdetben a jellemző fejtésmód az ?emeletes fõte-oldalvájás? (alulról felfelé haladó szeletfejtés) volt. Ez annyit jelentett, hogy a kifejtett üreget a külszínről kis aknácskákból leeresztett meddővel és rőzsével rakták tele, és ezen állva fejtették a következő szeletet. Előnye, hogy fellazította a következő szeletek szénpadjait. Hátránya, hogy csak kis fedővastagság mellett volt kifizetődő és tűzveszéllyel is járt. Kézi szerszámokat használtak, éket vagy lőport legfeljebb a keményebb kőzeteknél alkalmaztak.

1866-tól tértek át a felülről lefele haladó omlasztásos szeletfejtésre¹⁵, amely némi módosítással ? mint az úgynevezett brennbergi fejtési mód az itteni bányászkodás végéig fennmaradt.

Mint említettük, Brennbergbánya erőművel, tégláégetővel, orvosi rendelővel (ahol két orvos, mentőkocsi állt készenlétben, és meg ne feledkezzünk a röntgenkészülekről!) is rendelkezett.

Már ezekből is kiderül önellátó jellege. Folytathatnánk a sort a pékséggel, a vágóhíddal, műhelyekkel, iskolával, templommal. Bármily meglepő, de a temető is a bányászok, pontosabban a társláda tagjainak tulajdona volt. A brennbergi társláda a mai Magyarország legrégebbi munkásbiztosító intézménye volt, amit a más vidékről ideszegődött bányászok már 1796-ban meghonosítottak. A társláda akkori 6 tagja keresetének 1/60-ad részét fizette be. Az első években a tagok 50 százalék betegpénzt kaptak, üzemi baleseteknél ez 63 százalék volt. A társláda fizette az orvost, a gyógyszerköltségeket és a temetési kiadásokat, 1814-től pedig már nyugdíjat is adott. Az erre való jogosultsághoz 8 évnyi tagságra volt szükség. A társzpénztár feladatát magas színvonalon látta el. Az 1930-as években építették a négy nyugdíjasotthont, amelyben ma is idős bányászok és családtagjaik laknak.

Fél évszázaddal ezelőtt, 1952-ben leállították a brennbergi szénbányát. Ezzel megszűnt a környéken a kétszáz esztendőn át tartó bányász munka, mely sok száz család megélhetését biztosította. A megszűnést nem gazdasági érdek indokolta, hanem egy elhamarkodott politikai intézkedés, amely a helyi német bányászcsaládok ellen irányult. Ennek következményeként a település elszegényedett, elhanyagolttá vált, részben el is néptelenedett.

Mint az elmondottakból kitűnik, a bánya bezárását a teljes leépítés és pusztulásra ítéltetés követte. Sajnos, sok olyan akció is volt (aknatornyok lebontása, járatok feltöltése), amelyek visszafordíthatatlanul eltüntették az elmúlt 250 esztendő nyomait. Ezért volt szívmengető látni, még ha az osztrák oldalon is, hogy legalább az Ilona-akna tornya áll még.

Sőt éppen ebben az évben újították fel, hogy egy kis államot alapítsanak benne: Rajjstant. (Területe 0,004 km², lakóinak száma 7, és művészeknek ad otthont.) Nem feledkeztek meg arról, hogy az épület szebb napjaiban mi célt szolgált, és mintegy tisztelegve az elmúlt idők előtt: egyrészt a földszinten egy kis múzeumot rendeztek be, előtte egy bányavárat idéző emlékművet avattak; másrészt az ünnepélyes megnyitón a bányászok bizony nem túl vidám életét mutatta be egy kis színdarab.

Végszó

"Magyarországnak majdnem legszélsőbb nyugati részén fekvő brennbergi jobb fajú szénlerakodmány Sopronmegyének iparára nézve kitűnő fontossággal bír. De hazánkra is nagy nemzeti kincsnek nevezhető, mely megérdemli, hogy óltalomban és ápolásban részesüljön, hogy képesíttessék a sopronmegyei iparnak felvirágzását és megerősödését elősegíteni, mi az ipar terén erőteljesen haladó magyar államra nézve szintén előnyös." (Hamberger József)

Talán, ha az 1950-es évek gazdasági vezetése elgondolkodik ezen a mondaton?
Köszönettel tartozom Becher Nándornak és Locsmándy Erzsébetnek a terepen, illetve a könyvtárban való kutatómunkámhoz nyújtott segítségéért.

A szerző diákpályázatunkon a Természettudományos múltunk felkutatása kategóriában első díjat kapott.

* * *

Jegyzetek

1. A rétegek folyamatosságában a terepen észlelt vető alkotta vonal. (Landsee-i várrom Közép-Európa egyik legnagyobb erődítménye

A Landsee-i (lánzséri) várat a XII. században építették. A hatalmas komplexum Európa legnagyobb erődítményei közé tartozik. A vár már évszázadok óta az Esterházy-család tulajdonában van. Az egykoron bevehetetlennek hitt várat egy XVIII. századi tűzvész pusztította el. A vártoronyból egyedülálló kilátás nyílik a Pannon-síkságra, az Írott-kő hegycsúcsra és az Alpokaljára. Az érintetlen természeti környezetben fekvő, impozáns várromnak igazán különleges a hangulata.

A látványos, öt várgyűrűből és egy ötemeletes lakótoronyból álló komplexumban gyermekek és felnőttek egyaránt érdekes vezetéseken vehetnek részt. A múltban tett képzeletbeli időutazást számtalan információs tábla teszi még érdekesebbé. A még ma is impozáns várromot időközben fák és bokrok nőttek be, de a Lánzséri-hegység Natúrparknak és a nyári szabadterei rendezvényeknek köszönhetően a várrom új jelentőséget kapott. - burgenland.info – Z.Z.)

2. A rétegek függőleges irányú elmozdulásával kapcsolatos rétegtörés, amelynek síkja mentén a rétegrészek elmozdulnak.

3. Földbe mélyített függőleges vagy lejtős bányatértség a bánya megnyitására, a bánya termékeinek felszínre hozására, személyeknek, anyagoknak a belső térség és a külszín közötti szállítására, a vezetékek elhelyezésére, szellőztetésére stb.

4. Az az akna, amelyen keresztül a friss levegő a bányába áramlik.

5. Olyan nyílt lángú gázlámpa, amelyben a meggyújtva erős fénnel égő acetilén-gáz kalciumkarbidból víz hatására magában a lámpában fejlődik.

6. A bányatermék kiszállítására rendelt, aknaszállításra berendezett akna.

7. (Aknakas) aknaszállító-gép szállítókötélre függesztett, személyszállításra alkalmas, fémszerkezetű szállítóedény.

8. 45°-nál nagyobb dőlésű bányatérsegekben, főleg aknában és gurítóknál használt, leginkább hajlításra igénybevett elemekből álló, derékszögű négyszög alakú, zárt biztosítószerkezet.

9. A kőzetjövésztéshez, főleg szénjövésztéshez használt, túlnyomórészt sűrített levegővel hajtott, váltakozó irányú mozgást végző, hegyben végződő acélnyárs (gépi szerszám).

10. Az egyéb helyein takarórétteggel fedett ásványelőfordulás (telep, telér stb.) külszínre kitérő, takarórétteggel nem fedett része.

11. Közvetlenül a külszínre nyíló közel vízszintes bányatértség.

12. A bányatermékeknek a külszínre és a termeléshez szükséges anyagoknak a külszínről a bányába történő juttatása sajátos gépi berendezés segítségével.

13. Sűrített levegős, motorral hajtott csörlő, amelyet szállításához használtak.

14. Szellőztetőgéppel felszerelt, valamint kizárólag a szellőztetést szolgáló akna.

15. Az a fejtés, amelyben a munkatértség céljára már nem szükséges fejtési üregből, a biztosító szerkezetek kivételével a fedőkőzetek leomlását céltudatosan megkönnyítik, vagy azt

Írta: Adminisztrátor

2017. július 27. csütörtök -

robbantásokkal ki is váltják.